

Б48

2734p

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

БОЙКО Юлія Юріївна

УДК 159.922.6:34(043)

**ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

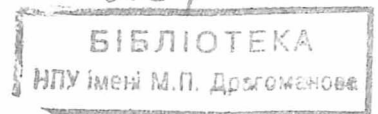
АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

НБ НПУ



100207686

Київ - 2008



Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі практичної психології Інституту педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент
Бушуєва Тетяна Володимирівна,
Інститут соціології, психології та управління,
Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова
доцент кафедри практичної психології та психотерапії

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Тімченко Олександр Володимирович,
Університет цивільного захисту України,
начальник науково – дослідної лабораторії
екстремальної та кризової психології, м. Харків;

кандидат психологічних наук, доцент
Чорна Ірина Михайлівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В.Гнатюка
доцент кафедри практичної психології.

Захист відбудеться 17 грудня 2008 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.10 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий ___ листопада 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



— Л.В.Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна епоха характеризується високим ступенем динамізму та невизначеності, які обумовлюють всі сфери суспільного життя та проявляються на різних його рівнях. Ці принципово нові умови існування особистості висувають інші вимоги до фахової підготовки та професійної освіти, які покликані формувати освіченого, самокритичного, думаючого, ініціативного, мобільного на ринку праці, психологічно готового до виконання обраної професійної діяльності спеціаліста.

Проблема психологічної готовності до професійної діяльності привертала увагу багатьох вчених (Л.О.Гапоненко, М.І.Дяченко, Л.А.Кандибович, Г.С.Костюк М.Д.Левітов, Л.С.Нерсисян, О.В.Тімченко, М.І.Томчук, І.М.Чорна та ін.).

За останній час проведено ряд досліджень, присвячених аналізу психологічної готовності до різних видів діяльності, зокрема, педагогічної (П.П.Горностай, Т.В.Іванова, О.В.Скрипченко, В.А.Сластьонін, С.І.Ніколаєнко, Д.С.Мазоха, Е.А.Орлова, О.Л.Жук, Е.А.Чернічкіна, І.М.Чорна та ін.), медичної (Л.М.Супрун, В.І.Ораховський, Т.П.Кондратенко, І.С.Вітенко, М.І.Жукова та ін.), управлінської (Л.М.Карамушка, О.А.Філь та ін.), діяльності психолога (О.Ф.Бондаренко, Л.В.Долинська, В.Г.Панок, Н.І.Пов'якель, Н.В.Чепелева та ін.).

Дослідження свідчать, що психологічна готовність до конкретної професійної діяльності має специфічні змістові та структурні особливості. Вивчення психологічних особливостей професійної діяльності юриста здійснювалось В.О.Андросюком, В.І.Барко, В.В.Бедьом, В.Л.Васильєвим, Л.І.Казміренко, В.С.Медведєвим, О.В.Тімченко, Ю.В.Чуфаровським, С.І.Яковенко та ін. Однак, у прямій постановці проблема формування психологічної готовності до професійної діяльності юриста ще не була предметом самостійного наукового дослідження.

Таким чином, недостатня розробленість проблеми психологічної готовності до професійної діяльності юриста та існування об'єктивної необхідності вдосконалення процесу фахової підготовки майбутніх юристів у закладах освіти зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **“Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження входить до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри практичної психології та психотерапії Інституту соціології, психології та управління Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова та до плану науково-дослідної роботи кафедри психологічних дисциплін Київського національного університету внутрішніх справ. Тема дисертації затверджена Вченою Радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №5 від 22.12.2005 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол №5 від 22.05.2007 р.).

Мета дослідження – визначити зміст, структуру та рівень психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності, а також умови і технології її формування в системі фахової підготовки.

Обрана мета зумовила такі **завдання дослідження**:

1. Виявити стан розробки проблеми психологічної готовності особистості до професійної діяльності.

2. Розкрити зміст та структуру психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності.

3. Визначити особливості та динаміку рівня сформованості психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів в процесі підготовки у вищому навчальному закладі.

4. Обґрунтувати, розробити та апробувати комплексну програму формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в системі фахової підготовки.

В основу дослідження покладено **припущення** про те, що психологічна готовність майбутніх юристів до професійної діяльності являє собою складне утворення особистості, єдність таких взаємопов'язаних компонентів як мотиваційний, операційний, емоційно-вольовий та особистісний. Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в процесі їх підготовки у вищому навчальному закладі буде більш ефективним за умови запровадження спеціальної комплексної програми з використанням активних соціально-психологічних методів (професійно-психологічного тренінгу, case-методу, імітаційних рольових ігор).

Об'єкт дослідження – психологічна готовність особистості до професійної діяльності.

Предмет дослідження – формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності у системі їх фахової підготовки.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: положення концепції психологічної готовності особистості до професійної діяльності (Г.О.Балл, В.Й.Бочелюк, Л.В.Долинська, М.І.Дяченко, Л.А.Кандибович, В.О.Моляко, С.Д.Максименко); положення про розвиток особистості як суб'єкта власної життєдіяльності (К.О.Абульханова-Славська, О.Г.Асмолов, Г.С.Костюк, В.О.Татенко); концептуальні засади психологічного дослідження особистості юриста (В.І.Барко, М.В.Костицький, В.С.Медведєв, С.С.Сливка, О.В.Тімченко, С.І.Яковенко).

Методи дослідження. У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань та перевірки висунутого припущення використано комплекс теоретичних (теоретико-методологічний аналіз проблеми, систематизація наукових літературних джерел, порівняння та узагальнення) та емпіричних (спостереження, тестування, анкетування, індивідуальні та групові бесіди, метод експертних оцінок, констатувальний та формувальний експерименти) методів.

Для досягнення цілей дослідження застосовувався також комплекс методик: для діагностики параметрів мотиваційного компоненту психологічної готовності – опитувальник професійної готовності Л.Н.Кабардової, опитувальник професійної спрямованості Дж.Голланда, модифікація методики діагностики структури мотивів трудової діяльності Т.Л.Бадоева, методика дослідження мотивів навчання у ВНЗ Т.І.Льїної; для діагностики параметрів операційного компоненту – модифікація опитувальника комунікативних вмінь В.Хоміка-О.Г.Гольдштейна, методика дослідження інтелектуальної лабільності В.Г.Козлової, методика дослідження особистісної креативності Є.Є.Тунік; для діагностики параметрів емоційно-вольового компоненту психологічної готовності – методика оцінки психічної

активації, інтересу, емоційного тону, напруги і комфортності, методика дослідження рівня суб'єктивного контролю Є.Ф.Бажина, методика дослідження вольової саморегуляції М.С.Корольчук, методика дослідження стилю саморегуляції діяльності Г.С.Пригіна, методика “Індикатор копінг-стратегії” Д.Амірхана; для діагностики параметрів особистісного компоненту – методика дослідження самовідношення В.В.Століна, модифікація методики “Семантичний диференціал” Ч.Осгуда – методика особистісного диференціалу, модифікація методики дослідження професійної самооцінки Н.П.Фетіскіна; експертне оцінювання здійснювалося за авторським опитувальником “Професійні уміння та професійно важливі якості”. В роботі використовувалися методи математичної статистики, комп'ютерної обробки експериментальних результатів, статистичного аналізу отриманих даних і якісної інтерпретації результатів дослідження.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Київського національного університету внутрішніх справ та Академії муніципального управління впродовж 2005-2008 років. Різними видами дослідно-експериментальної роботи було охоплено 324 студенти першого – п'ятого курсів денної форми навчання та 33 експерти-юристи.

Наукова новизна та теоретична значущість полягають в тому, що:

- *вперше* здійснено інтегроване вивчення психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності, розкрито її зміст та структуру; визначено динаміку та гендерні особливості рівнів сформованості психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів; створено корелограму психологічної готовності до професійної діяльності; визначено профілі психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності; структуровано і адаптовано діагностичний інструментарій дослідження психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності; обґрунтовано комплексну програму формування психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів;

- *розширено та доповнено* зміст понять “психологічна готовність”, “психологічна готовність до професійної діяльності”, “професійна діяльність юриста”, “психологічна готовність до професійної діяльності юриста”;

- *набуло подальшого розвитку* знання з проблематики змісту та структури психологічної готовності до професійної діяльності, формування психологічної готовності до професійної діяльності в системі фахової підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- структурований і апробований у дисертаційному дослідженні психодіагностичний інструментарій та авторська комплексна програма формування психологічної готовності до професійної діяльності можуть бути використані в процесі підготовки юристів, в практиці роботи психологічних служб, у психологічному супроводі професійної діяльності юристів та викладачами в системі вищої школи;

- результати дослідження можуть бути використані при розробці науково-практичних рекомендацій психологами та педагогами вищих навчальних закладів щодо створення та покращення умов оптимізації процесу формування психологічної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності, в індивідуальній та

груповій роботі зі студентами в процесі навчання в ВНЗ;

- результати дослідження можуть доповнити зміст навчальних курсів: “Вікова психологія”, “Психологія професіоналізму”, “Психологія праці”, “Юридична психологія”.

Результати дисертації **впроваджено** автором у навчально-виховний процес підготовки майбутніх фахівців у Національній академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт реалізації №82 від 15.05.2008), у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (довідка №3/1704 від 21.05.2008), у Київському національному університеті внутрішніх справ (довідка №46/158 від 02.06.2008), в Академії управління Міністерства внутрішніх справ (довідка №56/1-760 від 3.06.2008).

Особистий внесок автора. Розроблені наукові положення, одержані теоретичні та емпіричні результати є самостійним внеском автора в подальші дослідження проблеми формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності. У спільній публікації “Психологічна готовність до професійної діяльності юриста: змістові та структурні характеристики” авторськими є результати експериментального дослідження психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності (70%).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення дисертації доповідались, обговорювалися й отримали схвалення на засіданнях кафедри практичної психології Інституту педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, кафедри психологічних дисциплін Київського національного університету внутрішніх справ, наукових конференціях викладачів та аспірантів НПУ імені М.П.Драгоманова (Київ, 2006, 2007, 2008). Результати дослідження апробовано також на Міжнародній науково-практичній конференції “Делінквентна поведінка дітей та молоді: сучасні технології протидії” (Одеса, 2006); XI Всеукраїнській науково-практичній конференції “Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість” (Київ, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні підходи інтеграції та соціалізації дітей з особливими потребами” (Луцьк, 2006); V звітно-науковій конференції професорсько-викладацького складу та студентів “Актуальні проблеми сучасної психології” (Луцьк, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції “Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку” (Донецьк, 2006); II міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання супроводу дітей з особливими потребами: медичні, психологічні, педагогічні аспекти” (Луцьк, 2006), міському семінарі психологів навчальних закладів нового типу (Луцьк, 2006); Науково-практичній конференції “Нові технології навчання: психологічні аспекти” (Київ, 2007); Міжнародній науково-практичній конференції “Методологія та технологія практичної психології в системі вищої школи” (Київ, 2007); Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми професійної підготовки особистих охоронців” (Київ, 2007); III Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах” (Київ, 2008); Науково-практичній конференції “Правове регулювання становлення ринкової економіки в Україні” (Київ, 2008);

Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми психології: реалії та перспективи розвитку” (Луцьк, 2008); III Міжнародній науково-практичній конференції “Психолого-педагогічне та медичне забезпечення соціалізації дітей вразливих категорій” (Луцьк, 2008).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображені у 17 публікаціях, в тому числі 5 статей у науково-фахових виданнях, затверджених ВАК України, 12 статей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Структура роботи зумовлена логікою дослідження й складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (286 найменувань, із яких – 14 іноземними мовами). Основний зміст дисертації викладено на 198 сторінках комп’ютерного набору. Робота містить 40 таблиць і 19 рисунків на 49 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 262 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет дослідження, сформульовано припущення, висвітлено наукову новизну, практичне значення дослідження, наведено відомості про апробацію й впровадження результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

У **першому розділі** – *“Теоретичні засади дослідження психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності”* представлені результати теоретико-методологічного аналізу проблеми психологічної готовності, зокрема, розкривається сутність поняття психологічної готовності до професійної діяльності як інтегрованої характеристики особистості майбутнього юриста, її структура; здійснюється психологічний аналіз професійної діяльності сучасного юриста; проаналізовано особливості та специфіку процесу формування психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів на етапі навчання у ВНЗ.

За результатами проведеного аналізу наукової літератури розкрито зміст понять “готовність”, “установка”, “психологічна готовність до діяльності”, “психологічна готовність до професійної діяльності”:

- “Готовність” розуміється як категорія сформованості самосвідомості людини і конгруентності Я та трактується як наявність здібностей, набуття певних якостей особистості, їх своєрідний синтез (Б.Г.Ананьєв, Г.С.Костюк, В.Н.Мясищев, К.К.Платонов, С.Л.Рубінштейн та ін.).

- “Установка”, яка здійснює регулюючий вплив на всю життєдіяльність особистості, є модусом суб’єкта в кожний момент його діяльності, конституюючим фактором внутрішньої психічної організації індивіда, що виражаючи собою порядок, організацію, є основою визначеності поведінки особистості (О.Г.Асмолов, О.В.Імедадзе, О.Н.Леонтьєв, Д.О.Леонтьєв, О.С.Прангішвілі, Д.Н.Узнадзе та ін.).

- “Психологічна готовність до діяльності” є істотною передумовою будь-якої цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності (М.І.Дьяченко, Л.А.Кандилович, В.А.Крутецький, С.І.Равікович та ін.).

- “Психологічна готовність до професійної діяльності” є цілісним утворенням психіки людини, що інтегрує в собі ряд психологічних феноменів, які знаходяться в тісному взаємозв’язку, має складну динамічну структуру, між компонентами якої

існують функціональні зв'язки (Д.К.Войтюк, П.П.Горностаї, Л.М.Карамушка, С.М.Кучеренко, О.Ф.Ліненко, С.Д.Максименко та ін.).

Аналіз літератури з проблеми дослідження засвідчує існування двох основних підходів до визначення змісту та структури психологічної готовності: функціонального, прибічники якого розуміють психологічну готовність до професійної діяльності як психічний стан (О.Н.Асмолов, Т.В.Іванова, Н.В.Кузьміна, М.Д.Левітов, Е.О.Мілерян, К.К.Платонов, Л.С.Нерсесян, Є.А.Фарапанова), особистісного, в рамках якого дана готовність розглядається як особистісне утворення (К.М.Дурай-Новікова, Л.В.Долинська, М.І.Дяченко, Л.А.Кандибович, С.Д.Максименко, В.О.Моляко, О.В.Скрипченко).

Специфіка психологічної готовності до професійної діяльності зумовлюється певною діяльністю, тому був проведений аналіз особливостей професійної діяльності сучасного юриста.

Вивчення психологічних особливостей професійної діяльності юриста здійснювалося С.С.Алексєєвим, І.В.Бенедиком, М.В.Костицьким, О.В.Тімченко (вивчення сутності феномену юридичної професійної діяльності), В.В.Бєдьом, В.Л.Васильєвим, М.І.Єнікеєвим (виокремлення видів професійної діяльності юриста), О.Є.Жалінським, Ю.В.Чуфаровським (визначення особливостей професійної діяльності юриста та структурної моделі цієї діяльності), А.С.Кобліковою, О.В.Опалєвим (соціальна роль юриста та вимоги до його особистості), В.І.Мєдведєвим, С.С.Сливкою, В.Ю.Шепітько (функціональна модель професійної діяльності юриста та дослідження системи професійно важливих якостей), В.І.Барко, Ю.Б.Ірхіним, С.І.Яковенко (розробка конкретних методик та технологій психодіагностики рівня розвитку професійно важливих якостей юриста), В.С.Вєдєдиктовим, В.А.Єловим (чинники та психологічні умови оволодіння професійною діяльністю майбутніми юристами).

Видова класифікація професійної діяльності юриста передбачає зведення різних сторін та напрямків юридичної роботи до типових ознак, серед критеріїв класифікації виділяються наступні: соціальна сфера застосування праці юристів, спрямованість професійної діяльності, функції діяльності юриста, психологічні особливості здійснення діяльності юристів, сфера здійснення професійної діяльності юриста тощо.

Серед площин професійної діяльності юриста виділяється соціальна (необхідність приймати соціально значущі рішення в процесі трактування і реалізації правових норм, виступати як захисник прав і законних інтересів громадян, організатор боротьби з правопорушниками, включаючи їх профілактику, проведення правової пропаганди серед населення, а також перевиховання потенційних правопорушників та злочинців); пошукова (застосування юристом професійних навичок по встановленню фактів, що мають юридичне значення, в зборі інформації, необхідної для вирішення юридичних справ); реконструктивна (аналіз і узагальнення всієї зібраної юристом інформації з юридичної справи з метою побудови мисленнєвої моделі ситуації, що вимагає правової оцінки); комунікативна (постійне спілкування з колегами, клієнтами, учасниками справи і всіма тими, хто має до неї відношення); посвідчувальна (правильне документальне оформлення правових актів: рішення, постанови, протоколи, приговори тощо);

організаційна (ефективна реалізація юристом посадових повноважень, що виражаються в вольових діях з організації власної праці і роботи колективу); технічна (проявляється спочатку на рівні свідомості у вигляді знань формально-юридичних “параметрів” права, його структури, процедури, потім в процесі цієї діяльності як невід’ємний “технічний” аспект, що проявляється в юридично-технічній якості акту, системі законодавства).

Психологічна готовність до професійної діяльності юриста розглядається нами як інтегроване структурне особистісне утворення, що є передумовою успішного виконання діяльності в сфері правознавства та включає такі компоненти: мотиваційний (система ставлень особистості до професійної діяльності); операційний (система регуляції професійної діяльності); емоційно-вольовий (система регуляції активності особистості як суб’єкта професійної діяльності); особистісний (система ставлень особистості до себе і прийняття себе як суб’єкта професійної діяльності).

Процес формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності розглядається як необхідна передумова розвитку спеціаліста у вищому навчальному закладі, що обумовлює якість, ефективність його підготовки та забезпечує результативність навчально-професійної діяльності.

Теоретичний аналіз дозволив визначити основні чинники формування психологічної готовності до професійної діяльності, які можна віднести до двох груп: “внутрішні” (індивідуально-особистісні) (мотивація особистості, потреба у постійному самовдосконаленні, уявлення про сутність майбутньої професійної діяльності, рефлексія професійного становлення, ідентифікація з професійними зразками, вік, стать) (Л.М.Карамушка, А.М.Король, С.В.Моторіна та ін.) та “зовнішні” (психолого-педагогічні) (активна і різноманітна діяльність, сприятливий емоційний клімат; тип, особливості функціонування, структура навчального закладу; професійно-педагогічна підготовка педагогічних кадрів, творчий підхід до навчання та підготовки майбутнього спеціаліста) (Н.І.Ковальська, О.А.Макаренко, О.А.Філь та ін.).

Формування психологічної готовності особистості до професійної діяльності в системі фахової підготовки визначають принципи проблемності (І.Ю.Василенко, О.П.Щотка), комплексності (В.І.Фадєєв, Я.О.Чаплак), інтенсифікації (С.В.Моторіна), цілеспрямованості (А.С.Сіцінський) та ін.

Важливу роль у формуванні психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів відіграє навчальна практика й стажування студентів-юристів та співпраця з “юридичною клінікою”, оскільки сучасна юридична освіта повинна органічно поєднувати доктринальні знання і практичний досвід.

Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив соціальне значення проблеми формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності, її недостатнє дослідження та дозволив визначити теоретико-методичні підходи до експериментального вивчення проблеми психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів.

У **другому розділі** – *“Особливості та рівень розвитку психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності”* обґрунтовано методичні підходи до вивчення проблеми формування психологічної готовності юристів до

професійної діяльності в процесі фахової підготовки. Охарактеризовано психодіагностичний інструментарій, описано якісно-кількісний аналіз отриманих результатів вивчення рівнів сформованості компонентів психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності, розглянуто гендерні особливості розвитку психологічної готовності до професійної діяльності у студентів-юристів та визначені структурні особливості психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності.

Проведене пілотажне дослідження та експертне оцінювання дозволили нам структурувати та адаптувати діагностичний інструментарій, визначити критерії та параметри сформованості психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності. Критеріями сформованості психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності виступили якісні ознаки змістових структурних компонентів даної готовності, які визначаються наступними параметрами: професійні нахили, професійна спрямованість, задоволеність професією, мотиви навчання у вищому навчальному закладі (мотиваційний компонент); креативність, інтелектуальна лабільність, комунікативні вміння (операційний компонент); саморегуляція, психічні стани, локус контроль (емоційно-вольовий компонент); самоставлення (самовпевненість, самоприйняття), професійна самооцінка (особистісний компонент).

На основі аналізу результатів дослідження сформованості окремих компонентів визначався загальний рівень сформованості психологічної готовності до професійної діяльності у майбутніх юристів (рис. 1).



Рис. 1. Порівняльна характеристика рівнів психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів у процесі фахової підготовки

* - номер групи відповідає курсу навчання студентів

Отримані результати свідчать, що 78,18% досліджуваних мають низький рівень сформованості психологічної готовності до професійної діяльності, 17,73% - середній рівень, а найменшою виявилась група майбутніх юристів з високим рівнем психологічної готовності до професійної діяльності - 4,09%.

Динаміка рівнів сформованості окремих компонентів психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів на різних етапах навчання розподілилась у вигляді арифметичної математичної прогресії, що свідчить про повільний темп їх розвитку від молодших курсів до старших.

Виявлено зниження показників мотиваційного компоненту психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності після проходження виробничої практики на III курсі навчання, що зумовлено усвідомленням неготовності та неможливості ефективного подолання складностей при розв'язанні реальних виробничо-професійних завдань.

Нами були визначені психологічні характеристики профілів психологічної готовності, які пов'язані з параметрами компонентів даної готовності. Виділено два профілі: гармонійний і негармонійний. Кожен профіль співвідноситься з певним рівнем сформованості психологічної готовності та кожного її компоненту. Гармонійний профіль психологічної готовності поділяється на: гармонійний профіль високого рівня, гармонійний профіль середнього рівня, гармонійний профіль низького рівня сформованості психологічної готовності; негармонійний профіль – на узгоджений та неузгоджений (табл. 1).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика профілів психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів

Профіль психологічної готовності	Вид профілю	Експ. група 1	Експ. група 2	Експ. група 3	Експ. група 4	Експ. група 5
Гармонійний	Високий	0	0	0	2,17	0
	Середній	0	7,14	8,52	2,17	6,82
	Низький	60,97	76,19	70,21	41,30	40,91
Негармонійний	Узгоджений	39,03	14,29	14,89	39,14	34,09
	Неузгоджений	0	2,38	6,38	15,22	18,18

Виявлено, що 57,73% досліджуваних мають гармонійний профіль низького рівня психологічної готовності, що характеризується низьким рівнем сформованості усіх структурних компонентів готовності (мотиваційного, операційного, емоційно-вольового, особистісного); гармонійний профіль середнього рівня психологічної готовності мають 5% досліджуваних, лише у 0,45% майбутніх юристів гармонійний профіль високого рівня психологічної готовності до професійної діяльності, для якого характерна внутрішня мотивація (мотиви отримання знань і оволодіння професією), задоволеність майбутньою професійною діяльністю, висока оцінка професійних вмінь, позитивне ставлення, бажання займатися професійною діяльністю, переважає соціальний та артистичний тип професійної спрямованості особистості, високий рівень розвитку комунікативних умінь, інтелектуальної лабільності, креативності, саморегуляції, вміння вирішити проблемну ситуацію, інтернальний локус контролю, позитивна, адекватна професійна самооцінка, самоповага, самовпевненість, самоприйняття.

У третини майбутніх юристів (36,82%) наявний негармонійний профіль психологічної готовності до професійної діяльності, тобто існують диспропорції у рівнях сформованості окремих структурних компонентів готовності. Переважають наступні типи негармонійного профілю психологічної готовності:

- низький рівень мотиваційного, середній рівень операційного, емоційно-вольового, особистісного компонентів психологічної готовності;

- середній рівень мотиваційного, операційного та емоційно-вольового компонентів, високий рівень особистісного компоненту психологічної готовності;
- середній рівень мотиваційного та операційного компонентів, високий рівень емоційно-вольового та особистісного компонентів психологічної готовності;
- низький рівень операційного, середній рівень мотиваційного, високий рівень емоційно-вольового та особистісного компонентів психологічної готовності.

Для 8,64% досліджуваних характерний неграмонійний профіль психологічної готовності до професійної діяльності, який ми визначили як неузгоджений (суперечливий). Такий профіль характеризується високим рівнем сформованості особистісного компоненту, середнім рівнем операційного та емоційно-вольового компонентів, при цьому мотиваційний компонент психологічної готовності має низький рівень сформованості, тобто при прийнятті себе як майбутнього професіонала, позитивній професійній самооцінці високого рівня, розумінні специфіки майбутньої професійної діяльності, саморегуляції в ній, переважає зовнішня мотивація, мотив отримання диплому, неузгодженість умінь, ставлень, бажань до виконання майбутньої професійної діяльності.

Встановлено достовірні кореляційні зв'язки між параметрами компонентів психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів, на основі чого була побудована корелограма (рис. 2).

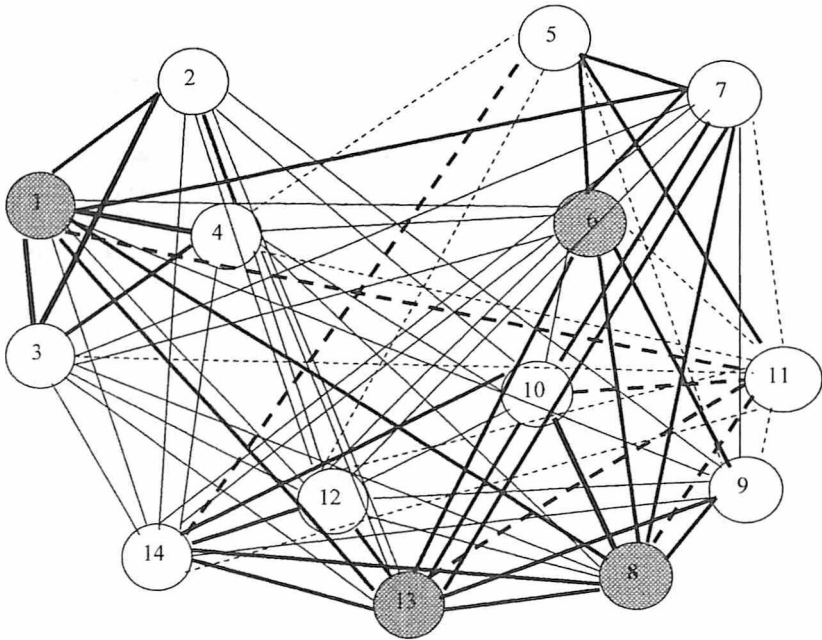


Рис. 2. Корелограма психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності

В корелограмі кожний параметр психологічної готовності позначався кружечком з відповідним номером: 1 – професійні нахили; 2 – професійна

спрямованість; 3 – задоволеність професією; 4 – мотиви навчання; 5 – інтелектуальна лабільність; 6 – креативність; 7 – комунікативні вміння; 8 – саморегуляція; 9 – копінг-стратегія; 10 – локус контролю; 11 – психічний стан; 12 – професійна самооцінка; 13 – самовпевненість; 14 – самоприйняття.

Кореляційні зв'язки між параметрами (при $p < 0,01$) позначалися лініями різного характеру: якщо $r > 0,5$, то кореляційний зв'язок між відповідними параметрами зображається дуже жирною лінією; якщо $0,3 < r < 0,5$ – жирною лінією; при значеннях r близьких до 0,3 – тонкою лінією; пунктирна лінія – прямо-обернені кореляційні зв'язки.

Кореляційний аналіз засвідчив, що виділені параметри кожного з компонентів психологічної готовності створюють єдиний досліджуваній простір кореляційних плеяд: груп параметрів, статистично пов'язаних між собою. Відповідно до інтерпретації кореляційної матриці, член плеяди, який має найбільшу кількість зв'язків з іншими членами, визначається як “ознака-індикатор” та інтерпретується як системоутворюючий фактор, що викликає “зтягування” інших ознак в плеяду. Таким чином, в корелограмі психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів нами виявлені наступні кореляційні плеяди та їх ознаки-індикатори:

1 плеяда мотиваційного компоненту (ознака-індикатор – професійні нахили): мотив знання ($r=0,43$), мотив професія ($r=0,39$), задоволеність професією ($r=0,55$), артистичний тип професійної спрямованості ($r=0,29$), соціальний тип професійної спрямованості ($r=0,21$);

2 плеяда операційного компоненту (ознака-індикатор – креативність): комунікативні вміння ($r=0,32$), інтелектуальна лабільність ($r=0,44$);

3 плеяда емоційно-вольового компоненту (ознака-індикатор – саморегуляція): локус контроль ($r=0,58$), копінг-стратегія вирішення ($r=0,47$), копінг-стратегія пошук соціальної підтримки ($r=0,21$), психічний стан ($r=-0,49$);

4 плеяда особистісного компоненту (ознака-індикатор – самовпевненість): самовідношення: самокерівництво ($r=0,58$), очікуване ставлення до себе ($r=0,56$), самоцінність ($r=0,50$), самоприйняття ($r=0,45$), професійна самооцінка ($r=0,58$).

Саме параметри: професійні нахили, креативність, саморегуляція, самовпевненість мають найбільшу кількість зв'язків з іншими параметрами психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів.

Встановлені взаємозв'язки змістових структурних компонентів психологічної готовності дозволяють визначити та обґрунтувати конкретні шляхи оптимізації процесу формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів в системі фахової підготовки. Параметрам, які мають найбільшу кількість зв'язків з іншими, повинна приділятися особлива увага, оскільки їх розвиток позитивно вплине на розвиток інших параметрів компонентів даної готовності. Параметри, між якими виявлений негативний кореляційний зв'язок, не повинні об'єднуватися в процесі одночасного розвитку при застосуванні тренінгових психотехнологій.

Проаналізовано гендерні особливості рівня сформованості компонентів психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності. Встановлена відмінність у показниках одного параметру мотиваційного компоненту готовності:

досліджувані жіночої статі виявилися більше задоволені своєю майбутньою професією (t-критерій Стюдента $t=2,23$, $p<0,01$), що слід враховувати при організації тренінгових занять у змішаних групах. В цілому за рівнем психологічної готовності гендерні відмінності не значущі.

Результати констатувального експерименту дають підстави стверджувати, що на етапі навчання у ВНЗ є необхідність в спеціально організованій системі впливу на психологічну готовність майбутніх юристів до професійної діяльності з метою підвищення рівня сформованості, оскільки його не можна вважати задовільним. Відповідно нами була обгрунтована комплексна програма формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів.

У **третьому розділі** – *“Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності в системі фахової підготовки”* обгрунтовано та представлено програму, зміст й основні результати формувального експерименту, обгрунтовано методичні рекомендації щодо формування психологічної готовності студентів-юристів до професійної діяльності.

Метою формувального експерименту була перевірка ефективності запропонованої комплексної програми формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності.

Загальними теоретико-методологічними основами програми формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності виступили концептуальні засади університетської освіти (О.Г.Асмолов, І.С.Булах, Л.В.Долинська, Є.І.Ісаєв та ін.) та її гуманізації (Г.О.Балл, Б.Й.Боришевський, С.Д.Максименко, Н.І.Пов'якель, Ю.О.Приходько, В.А.Семиченко та ін.).

В основу авторської комплексної програми формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності покладено такі принципи: діяльності, який передбачає, що професійні якості особистості як суб'єкта діяльності формуються в цій же діяльності або в діяльності, яка її моделює (навчально-професійній); еквівалентності тренінгової діяльності, імітаційної гри реальним діям майбутніх юристів; активності: відкритості новому досвіду, активного залучення учасників до спільної діяльності; проблемного підходу до організації навчання, реалізації проблемно-пізнавальної діяльності; особистісної спрямованості, який передбачає спрямованість на інтереси та потреби студентів, створення умов, що сприяють творчому підходу до розв'язання професійних завдань, самовираженню, розвитку психологічних механізмів самоусвідомлення, самопізнання, самоприйняття. У формуванні змістовно-структурних характеристик психологічної готовності ми спиралися на принципи цілісності, комплексності, системності.

Мета авторської комплексної програми полягала у підвищенні рівня розвитку психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності у студентів-юристів та усуненні диспропорцій структурних компонентів негармонійного профілю.

Обгрунтовано психологічні засади авторської комплексної програми формування психологічної готовності, яка включає: програму професійно-психологічного тренінгу, який складався з чотирьох блоків та передбачав 26 занять по 2,5-3 години кожне; спеціальну організацію аудиторних занять з “Юридичної психології” з використанням case-методу (практикуму з розв'язання виробничо-професійних завдань) та імітаційних рольових ігор.

Організація процесу формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності передбачала врахування виявлених особливостей системно-структурної організації змістових компонентів психологічної готовності: системоутворюючих елементів кожного компоненту готовності, зв'язку цих провідних елементів з іншими компонентами та рівнів розвитку структурних складових психологічної готовності. Відповідно професійно-психологічний тренінг включав послідовні блоки: розвитку операційного компоненту з урахуванням креативності як системоутворюючого елементу, мотиваційного компоненту з урахуванням професійних нахилів як провідного елементу, емоційно-вольового компоненту з розвитком саморегуляції як системоутворюючого елементу та особистісного компоненту з розвитком самовпевненості як системоутворюючого елементу.

Для отримання надійних та валідних результатів формувального експерименту нами було сформовано експериментальну групу з 36 осіб, в якій запроваджувалась розроблена програма, та контрольну групу з 36 осіб (студенти III курсу), в якій навчання здійснювалось за традиційною програмою підготовки спеціаліста.

Після впровадження комплексної програми формування психологічної готовності було проведено повторну діагностику комплексом методик констатувального етапу дослідження.

Аналізуючи результати формувальної частини дослідження, ми простежили динаміку рівня сформованості психологічної готовності в цілому (табл. 2).

Таблиця 2.

Динаміка рівня сформованості психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів (до і після формувального експерименту)

Рівень сформованості психологічної готовності	Досліджувані (у %)			
	Експериментальна група		Контрольна група	
	До форм. експер.	Після форм. експер.	До форм. експер.	Після форм. експер.
Високий	0	13,89	0	0
Середній	11,11	27,78	13,89	16,67
Низький	88,89	58,33	86,11	83,33

Застосування t-критерія Стюдента показало статистично значущу розбіжність у рівнях сформованості психологічної готовності до професійної діяльності в експериментальній групі (порівняння до формувального експерименту та після) та в експериментальній групі порівняно з контрольною ($p < 0,001$). В експериментальній групі підвищилися показники параметрів структурних компонентів психологічної готовності, зокрема ознак-індикаторів: креативності ($t=3,98$, $p < 0,001$), професійних нахилів ($t=4,98$, $p < 0,001$), саморегуляції ($t=2,66$, $p < 0,001$), самовпевненості ($t=3,14$, $p < 0,001$). Після формувального експерименту зникли диспропорції структурних компонентів негармонійного профілю психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності.

Констатується, що у студентів експериментальної групи підвищився пізнавальний інтерес та позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, бажання нею займатися, вмотивованість навчання професії (підвищився рівень

розвитку мотивів набуття знань, оволодіння професією) та задоволеність від обраної спеціальності; підвищився рівень розвитку професійно-важливих здібностей та вмій, що забезпечують регуляцію професійної діяльності (допитливості, уваги, схильності до ризику та вирішення складних професійних завдань, інтелектуальної лабільності, зріс рівень розвитку соціальних умій, вміння давати раду почуттям, реагувати на стрес, планувати); відбувалася мобілізація сил щодо майбутньої професійної діяльності (підвищилась емоційна стабільність, психічна активація, знизився рівень напруги, студенти стали більш терпимішими, рішучішими, впевненими в собі, при виникненні проблемних ситуацій намагалися частіше самостійно вирішувати проблеми та не соромилися шукати соціальної підтримки); зріс рівень позитивного ставлення та прийняття себе як майбутнього професіонала в сфері юриспруденції (зросли показники рівня відкритості, самовпевненості, самокерівництва, самоцінності, самоприйняття, знизилися показники самозвинувачення, конфліктності, стабілізувався адекватний рівень самоповаги, симпатії до себе як до майбутнього професіонала).

Істотні позитивні зміни у рівнях прояву компонентів психологічної готовності дали підстави стверджувати, що запропонована програма є ефективною для формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів.

На основі теоретико-експериментального дослідження були розроблені методичні рекомендації психологам та викладачам вищих навчальних закладів щодо формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності в системі фахової підготовки, врахування яких забезпечить її розвиток на етапі навчання у ВНЗ та допоможе майбутнім спеціалістам в процесі їх особистісного становлення в обраній професійній діяльності.

Таким чином, результати дослідження загалом підтвердили гіпотезу дослідження та дозволили зробити наступні загальні висновки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове практичне вирішення наукової проблеми формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності, яке полягає у: обґрунтуванні змісту та визначенні структури цієї готовності, визначенні критеріїв сформованості, параметрів компонентів психологічної готовності, її рівнів та профілів, динаміки впродовж навчання та гендерних відмінностей, обґрунтуванні комплексної програми формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності.

За результатами теоретико-експериментального дослідження зроблено такі висновки:

1. У трактуванні психологічної готовності до професійної діяльності виокремлюють два підходи: функціональний та особистісний. У межах функціонального підходу психологічна готовність визначається як певний психічний стан людини, психологічна установка, що функціонує на фоні загальної активності особистості і спонукає особистість до діяльності. В межах особистісного підходу психологічна готовність розуміється як складне особистісне утворення, багатопланова і багаторівнева структура якостей, властивостей і станів, які у своїй сукупності дозволяють конкретному суб'єкту успішно виконувати діяльність; це

особистісне утворення має динамічну структуру, змістові особливості якої залежать від конкретної діяльності. Психологічна готовність майбутніх юристів до професійної діяльності є інтегральним особистісним утворенням, що забезпечує ефективне включення та успішне виконання професійної діяльності.

2. Враховуючи психологічні особливості професійної діяльності юриста, структура психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів включає в себе функціонально-пов'язані та взаємообумовлені компоненти: мотиваційний (система ставлень особистості до професійної діяльності), операційний (система регуляції професійної діяльності), емоційно-вольовий (система регуляції активності особистості як суб'єкта професійної діяльності), особистісний компонент (система ставлень особистості до себе та прийняття себе як суб'єкта професійної діяльності). Критеріями сформованості психологічної готовності є якісні ознаки змістових структурних складових, які визначаються наступними параметрами: професійні нахили, професійна спрямованість, задоволеність професією, мотиви навчання у вищому навчальному закладі (мотиваційний компонент); креативність, інтелектуальна лабільність, комунікативні вміння (операційний компонент); саморегуляція, локус контролю, психічні стани (емоційно-вольовий компонент); самоставлення (самовпевненість, самоприйняття), професійна самооцінка (особистісний компонент).

3. Організація процесу підготовки юристів у системі вищої школи на сьогодні не забезпечує ефективне формування психологічної готовності до професійної діяльності. У більшості майбутніх юристів рівень сформованості цієї готовності є низьким. Протягом навчання розвиток компонентів психологічної готовності відбувається повільно, після першої виробничої практики на III курсі у студентів навіть знижується задоволеність професією, бажання займатися нею та оцінка власних професійних вмінь (зниження показників параметрів мотиваційного компоненту готовності). Розвиток компонентів психологічної готовності не завжди гармонійний, існують диспропорції у рівнях їх сформованості.

4. Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності має виступати самостійним компонентом системи підготовки спеціаліста у вищому навчальному закладі і як комплекс психолого-педагогічних заходів організації навчально-виховного процесу базуватися на принципах цілеспрямованості, комплексності, системності, проблемності, активності, особистісної спрямованості. Зміст комплексної програми формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності ґрунтується на застосуванні активних соціально-психологічних методів, а саме професійно-психологічного тренінгу та організації аудиторних занять з використанням case-методу (практикуму з розв'язання виробничо-професійних завдань) та імітаційних рольових ігор.

5. Підвищення ефективності формування психологічної готовності забезпечується врахуванням виявлених особливостей системно-структурної організації змістових компонентів психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності: провідними, системоутворюючими є професійні нахили (узгодженість позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності, бажання займатися нею та високої оцінки власних професійних вмінь), креативність (допитливість, розвинена увага, схильність піти на ризик та схильність розібратися в

складних професійних проблемах), саморегуляція (автономний стиль саморегуляції діяльності, наполегливість та самовладання), самовпевненість (уявлення про себе як про самостійного професіонала, впевненого в собі, якому є за що поважати себе та здатного викликати повагу).

6. Комплексна програма формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності дозволяє досягти підвищення рівня сформованості готовності та гармонізувати систему компонентів психологічної готовності, усуваючи диспропорції розвитку її структурних складових, що дає підстави рекомендувати впровадження розробленої нами комплексної програми в процесі фахової підготовки майбутніх юристів у вищому навчальному закладі.

7. Професійно-психологічний тренінг, що готує майбутніх юристів до вирішення практичних професійних завдань, повинен передувати виробничій практиці, а організацію аудиторних занять з використанням case-методу та імітаційних рольових ігор необхідно послідовно реалізовувати впродовж всіх етапів фахової підготовки.

Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечувалися послідовною реалізацією теоретичних положень у вирішенні завдань емпіричного дослідження; застосуванням методів і прийомів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; проведенням дослідно-експериментальної роботи з дотриманням вимог надійності та валідності; репрезентативністю вибірки й використанням методів математичної статистики для обробки отриманих даних.

Проведене дослідження не вичерпує всієї глибини поставленої проблеми. Перспективи подальшої науково-дослідної роботи вбачаємо у поглибленому вивченні динаміки та специфіки формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх юристів різних спеціальностей та у вивченні психологічної готовності юристів до діяльності в екстремальних умовах.

Основний зміст роботи відображено в таких публікаціях автора:

1. Бойко Ю.Ю. Структура психологічної готовності майбутнього юриста до професійної діяльності / Ю.Ю.Бойко // Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія. Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Том VII. Випуск 9. – К., 2006. – С. 18-24.

2. Бойко Ю.Ю. Формування професійної спрямованості особистості майбутнього юриста / Ю.Ю.Бойко // Актуальні проблеми психології. Психофізіологія. Медична психологія. Генетична психологія. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Том V. Випуск. – К., – 2006. – С.47-53.

3. Бойко Ю.Ю. Тренінг розвитку психологічної готовності до професійної діяльності у майбутніх юристів / Ю.Ю.Бойко // Збірник наук. праць: Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – Том 8. – частина 9. – К., 2006. – С.60-66.

4. Бойко Ю.Ю. Діагностика структури психологічної готовності майбутнього юриста до професійної діяльності (когнітивний та мотиваційний компонент) / Ю.Ю.Бойко // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Серія №12.

Психологічні науки: зб. наук. праць: - К: НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2007. – №17(41). – Частина II. – С. 154-160.

5. Бушуева Т.В., Бойко Ю.Ю. Психологічна готовність до професійної діяльності юриста: змістові та структурні характеристики / Т.В.Бушуева, Ю.Ю.Бойко // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць / Ун-т менедж. Освіти АПН України, Асоц. безперерв. освіти дорослих; редкол.: О.Л.Ануфрієва та ін. – К.: Геопринт, 2008. – С.135-146.

6. Бойко Ю.Ю. Психологічна підготовка юриста до роботи з девіантними підлітками / Ю.Ю.Бойко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [“Сучасні підходи інтеграції та соціалізації дітей з особливими потребами”], (Луцьк, 24-25 січня 2006 р.) / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2006. – 338 с.

7. Бойко Ю.Ю. Психологічний аспект роботи юриста з делінквентними підлітками / Ю.Ю.Бойко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [“Делінквентна поведінка дітей та молоді: сучасні технології протидії”], (Одеса, 31 березня-1 квітня 2006 р.) Т.2 / За заг. ред. д.ю.н., професора О.Ф. Довженкова, д.ю.н., доцента В.О. Меркулової. – Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2006. – 353 с.

8. Бойко Ю.Ю. Модель професійно важливих якостей особистості юриста / Ю.Ю.Бойко // Зб. матеріалів XI Всеукр. наук.-практ. конф. [“Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість”] у 5-ти т. / Редкол.: Тимошенко І.І. (відп. ред.) та ін. – К.: Вид-во Європейського університету, 2006. – Т.3. – 325 с.

9. Бойко Ю.Ю. Професійна модель юриста / Ю.Ю.Бойко // Матеріали доповідей і повід. на V звітно-наук. конф. профес.-виклад. складу та студ. [“Актуальні проблеми сучасної психології”], (Луцьк, 10-14 квітня 2006 р.). – Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2006. – 424 с.

10. Бойко Ю.Ю. Формування мотивації до професійної діяльності у майбутніх юристів / Ю.Ю.Бойко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [“Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку”], (Донецьк, 26-27 травня 2007 р.) / М-во внутр. справ, Донецьк. юрид. Ін.-т. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. – 424 с.

11. Бойко Ю.Ю. Психологічна підготовка юриста до роботи з дітьми на засадах Декларації прав дитини / Ю.Ю.Бойко // Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. [“Актуальні питання супроводу дітей з особливими потребами: медичні, психологічні, педагогічні аспекти”], (Луцьк, 26-29 вересня) / Волин. держ. пед. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Волин. держ. пед. ун-т ім. Лесі Українки, 2006. – 254 с.

12. Бойко Ю.Ю. Діагностика структури психологічної готовності майбутнього юриста до професійної діяльності / Ю.Ю.Бойко // Тези допов. учасн. міжнар. наук.-практ. конф. [“Методологія та технологія практичної психології в системі вищої школи”]. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова МОН України. – Поліграф – Центр, 2007. – 224 с.

13. Бойко Ю.Ю. Тренінг розв'язання юридичних задач як засіб формування когнітивного компоненту психологічної готовності до професійної діяльності у майбутніх юристів / Ю.Ю.Бойко // Тези доповід. наук.-практ. конф. [“Нові технології навчання:

психологічні проблеми”] / За ред. С.Д. Максименка, М.Л.Смульсон. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 120 с.

14. Бойко Ю.Ю. Модель психологічної готовності майбутнього юриста до діяльності в умовах ринкової економіки / Ю.Ю.Бойко // Тези доповід. наук.-практ. конф. [“Правове регулювання становлення ринкової економіки в Україні”], (Київ, 15 квітня 2008 р.) / М-во внутр. справ України, Київськ. націон. ун-т внутр. справ. – Київ: КНУВС, 2008. – 126 с.

15. Бойко Ю.Ю. Психологічна готовність випускників юридичних вузів до діяльності в особливих умовах / Ю.Ю.Бойко // Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. [“Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах”], (Київ, 19-20 лютого 2008 р.) / За заг. ред. О.П.Петренка, О.М.Ічанської. – К.: НАУ, 2008.-144с.

16. Бойко Ю.Ю. Професіографічний профіль майбутнього юриста / Ю.Ю.Бойко // 36. матеріалів VII звіт. конф. профес.-виклад. складу студ. і аспір. в рамках міжнар. наук.-практ. конф. [“Актуальні проблеми психології: реалії та перспективи розвитку”] / За заг. ред. Н.К.Вічалковської. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – С.260-266.

17. Бойко Ю.Ю. Особливості підготовки майбутніх юристів до роботи з сім'ями, що виховують неповносправну дитину / Ю.Ю.Бойко // Матеріали допов. III міжнар. наук.-практ. конф. [“Психолого-педагогічне та медичне забезпечення соціалізації дітей вразливих категорій” із циклу “Сучасні підходи інтеграції та соціалізації дітей з особливими потребами”], (Луцьк, 17 січня 2008 р.). – Луцьк, 2008. – 337 с.

АНОТАЦІЇ

Бойко Ю.Ю. Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2008.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню проблеми формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності. Уточнено поняття “психологічна готовність”, “психологічна готовність до професійної діяльності”. Здійснено інтегроване вивчення психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності, розкрито її зміст та структуру, визначено критерії та рівні сформованості, психологічні чинники її формування. Виділено профілі та простежено динаміку розвитку компонентів психологічної готовності до професійної діяльності студентів-юристів впродовж навчання у ВНЗ.

Обґрунтовано, розроблено та апробовано комплексну програму формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності, яка включає професійно-психологічний тренінг і організацію аудиторних занять з використанням case-методу (практикуму з розв'язання юридичних задач) та імітаційних рольових ігор. Встановлено, що ефективність формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності забезпечується шляхом комплексного формування операційного, мотиваційного, емоційно-вольового та особистісного компонентів.

Ключові слова: психологічна готовність, психологічна готовність до

професійної діяльності, структурні компоненти психологічної готовності до професійної діяльності юриста: мотиваційний, операційний, емоційно-вольовий, особистісний; формування, комплексна програма, професійно-психологічний тренінг, активні соціально-психологічні методи.

Бойко Ю.Ю. Формирование психологической готовности будущих юристов к профессиональной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2008.

Диссертационное исследование посвящено теоретико-экспериментальному изучению проблемы формирования психологической готовности будущих юристов к профессиональной деятельности.

Представлен теоретический анализ исследований проблемы психологической готовности в работах зарубежных и отечественных авторов, в котором обобщены и систематизированы накопленные в психологической науке теоретические положения, эмпирические факты, конструктивные идеи, направления и аспекты ее изучения.

Выделено два основных подхода к изучению психологической готовности к профессиональной деятельности: функциональный и личностный. Формирование психологической готовности к профессиональной деятельности выступает целью и результатом длительного процесса подготовки специалиста в высшем учебном заведении. Основными детерминантами формирования психологической готовности к профессиональной деятельности выступают “внутренние” (индивидуально-личностные) и “внешние” (психолого-педагогические).

Психологическая готовность будущих юристов к профессиональной деятельности рассматривается нами как интегральное личностное структурное образование, которое предусматривает осуществление целенаправленной деятельности, обеспечивает эффективное включение и успешное ее выполнение в юридической сфере.

Определены структурные компоненты психологической готовности будущих юристов к профессиональной деятельности: мотивационный (система отношений личности к профессиональной деятельности), операциональный (система регуляции профессиональной деятельности), эмоционально-волевой (система регуляции активности личности как субъекта профессиональной деятельности), личностный (система отношений личности к себе и принятие себя как субъекта профессиональной деятельности).

Структурирован и адаптирован комплекс методик для диагностики уровня сформированности психологической готовности будущих юристов к профессиональной деятельности.

Критериями сформированности психологической готовности будущих юристов к профессиональной деятельности выступили качественные особенности содержательных структурных составляющих, определяемые следующими параметрами: профессиональные наклонности, профессиональная направленность, удовлетворенность профессией, мотивы обучения в высшем учебном заведении

(мотивационный компонент); коммуникативные умения, интеллектуальная лабильность, креативность (операциональный компонент); саморегуляция, психические состояния, локус контроля (эмоционально-волевой компонент); самоотношение (самоуверенность, самопринятие), профессиональная самооценка (личностный компонент).

Результаты исследования показывают, что уровень развития, как в целом, так и отдельных компонентов психологической готовности будущих юристов недостаточный. Наиболее низкий уровень сформированности имеют мотивационный и операциональный компоненты, уровень развития эмоционально-волевого и личностного компонентов немного выше, но не достаточный для эффективного осуществления будущей профессиональной деятельности.

Выделены два профиля психологической готовности будущих юристов к профессиональной деятельности: гармоничный и негармоничный. Каждый профиль соотносится с определенным уровнем сформированности психологической готовности и каждого ее компонента. Гармоничный профиль психологической готовности делится на: гармоничный профиль высокого, среднего и низкого уровней сформированности психологической готовности; негармоничный профиль – на согласованный и несогласованный.

Выявлены положительные корреляционные связи между компонентами психологической готовности, их содержательные системообразующие центры (мотивационный компонент – профессиональные склонности; операциональный компонент – креативность; эмоционально-волевой компонент – саморегуляция; личностный компонент – самоуверенность), предложена корелогограмма психологической готовности.

Теоретически обоснована и экспериментально подтверждена возможность развития психологической готовности будущих юристов к профессиональной деятельности путем реализации комплексной программы формирования с помощью активных социально-психологических методов (профессионально-психологический тренинг, case-метод, имитационные ролевые игры).

На основе теоретико-экспериментального исследования разработаны методические рекомендации психологам и педагогам высших учебных заведений.

Ключевые слова: психологическая готовность, психологическая готовность к профессиональной деятельности, структурные компоненты психологической готовности к профессиональной деятельности юриста: мотивационный, операциональный, эмоционально-волевой, личностный, формирование, комплексная программа, профессионально-психологический тренинг, активные социально-психологические методы.

Boiko Y.Y. Formation of psychological readiness of the future lawyers for professional activity. – Manuscript.

Dissertation for Candidate degree in Psychological Sciences on the speciality 19.00.07 – Pedagogical and Age Psychology. – National Pedagogical University of the name M.P.Dragomanova, Kyiv, 2008.

The problem of the psychological readiness of future lawyers for professional activity was widely covered in the dissertation. The concepts “psychological readiness”

and “psychological readiness for professional activity” were specified. The integrated study of psychological readiness of future lawyers for professional activity was conducted, its content and structure were revealed, criteria and level of moulding were determined. Profiles were singled out and the development of the dynamic of psychological readiness components for professional activity of students - lawyers during study in the University was traced.

The comprehensive program of psychological readiness for professional activity moulding for the future lawyers was developed and approved. This program includes professional psychological training, case-method (practical work with juridical tests) and imitating role plays. It was determined that effectiveness of psychological readiness for professional activity of future lawyers is ensured in a way of comprehensive moulding of motivational, operational, emotional – volitional and personal components.

Key words: psychological readiness, psychological readiness for professional activity, structural components of psychological readiness for lawyer’s professional activity: operational, motivational, emotional-volitional, personal, moulding, comprehensive program, professional psychological training, active social-psychological methods.



Підписано до друку 11.11.2008р. Зам. №723 від 11.11.08р.

Формат видання 145×215 мм.

Різографія. Папір офсетний. Наклад 100 пр.

ЦСТРІ м. Києва Філія №7

«КОПІ ЦЕНТР»

03056, м.Київ, пр. Перемоги, 37.

Тел. 241-88-93, 241-97-49

